

Biz, insan hakları savunucularından oluşan bir grup olarak –

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin çağımızın en önemli kurucu sözleşmesi olmaya devam ettiğini *bir kez daha teyit ederek;*

Uluslararası insan hakları hukukunun Evrensel Beyanname ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi diğer önemli standartlar uyarınca kurumsallaştırılmasının, insanlığın haysiyet, eşitlik ve adalet arayışında temel ve vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu *kabul ederek;*

Uluslararası insan hakları rejiminin devletlere dayandığı ve devletlerin insan hakları kurallarına ve standartlarına uyma taahhüdünü dayanak olarak aldığı; kendi başına siyasi irade oluşturmak veya uygulamak için tasarlanmadığı; siyasi iradenin uygulanmasına rehberlik edebileceği ve onu yönlendirebileceği, fakat siyasi irade eksikliğini telafi edemeyeceği olgularının *farkında olarak;*

İkinci Dünya Savaşı sonrasında tesis edilmelerinden itibaren insan hakları mekanizmalarını destekleyen siyasi iradenin aşınmakta olduğunu *ciddi bir endişeyle kaydederek;*

Bu gerçekliğin hem uluslararası insan hakları standartlarının uygulanmasına hem de dünya çapında insan hakları savunucularının çalışmalarına ilişkin çok yönlü etkisini *vurgulayarak;*

Bireylerin ve grupların hak sahibi olarak tanınmaları konusunda, keza insan hakları güvencelerinin tamamına erişebilmeleri ve bunların uygulanmasını talep edebilmeleri konusunda derin eşitsizliklerin varlığı karşısında duyduğumuz *kaygıyla;*

Söz konusu eşitsizliklerin, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikten, ırkçılık ve diğer ayrımcılık biçimlerinden, otoriterlikten ve sömürgeciliğin devam eden etkisinden güç alarak derinleşmekte olmasının verdiği *endişeye;*

Çeşitli biçimleriyle insan hakları dayanışması ve eylemliliğinin, dünyanın her yerindeki bireyleri ve toplumları her türlü tahakküm ve baskıya karşı güçlendirmek için ahlaki ve siyasi bir gerekliliğe hizmet ettiği *inancıyla;*

Bugün, özellikle devletler, uluslararası örgütler, insan hakları savunucuları ve toplumsal hareketler dahil olmak üzere ilgili tüm tarafların dikkatine, hem bir süredir belirgin olan tedirgin edici eğilimlerin bir **eleştirel değerlendirmesini** hem de bunlara yanıt vermek için bir **eylem çağrısını** sunmaya **kararlıyız.**

1. İkinci Dünya Savaşı sonrasında benzer yıkım ve zulümlerin önlenmesine yardımcı olmak üzere harekete geçirilen uluslararası insan hakları mekanizmaları, uluslararası kamu düzeninin temelini oluşturmuştur. Ancak, birçok devlet giderek artan bir şekilde kendilerini uluslararası insan hakları hukuku ve insancıl hukuk ile bağlı görmemektedir. Aynı zamanda, genellikle ulusötesi faaliyet gösteren kurumsal aktörler ve silahlı gruplar da dahil olmak üzere devlet dışı aktörler, dünya meseleleri ve devletlerin eylemleri üzerinde giderek daha önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Ancak, insan hakları hukuku bu tür aktörlerin davranışlarını etkili bir şekilde düzenlemek için yeterli donanıma sahip değildir. Buna bağlı olarak, insan haklarının etkili bir şekilde korunmasına yönelik mekanizmalar yıpranmış ve birçok yönden işlevsiz hale gelmiştir.
2. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki başlangıcından bu yana insan hakları rejimini ayakta tutan siyasi iradenin erozyona uğradığı her yerde (resmi açıklamalar dışında), özellikle de uygulamada açıkça görülmektedir. Pek çok devlet, uluslararası insan hakları sözleşmelerinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmakta, bazen de bu sözleşmelerdeki temel değerleri açıkça gayrimeşrulaştırmaktadır. Bir kısım devletler ise hâlâ az ya da çok işleyen kurumlara sahip olmakla birlikte, küresel *reelpolitiğin* sözde katı gerçekleri de dahil olmak üzere çeşitli nedenlerle insan haklarını destekleme taahhütlerini sürdürmekte zorlanmaktadır. Dahası, otokratik rejimlere sahip veya otokratikleşme sürecinde olan devletler, insan haklarını, kadınlara ve LGBTİ+'lara karşı ayrımcılığı teşvik eden ve haklarını sistematik olarak baltalayan sözde geleneksel değerler açısından yeniden tanımlamaya çalışmaktadır. Böylesi devletler, aynı zamanda, sivil alanı daraltmakta ve insan haklarına saygıyı teşvik eden sivil toplum aktörlerini taciz etmektedirler.
3. Güçlü küresel aktörler tarafından çifte standart uygulanması, kaçınılmaz olarak dünyanın farklı halkları arasında insan hakları sistemine yönelik şüpheciliği kışkırtmaktadır. Bunun nedenini anlamak zor değildir: Birçok silahlı çatışma durumunda uluslararası toplum, hem uluslararası insan hakları hukukunu hem de uluslararası insancıl hukuku açıkça ihlal ederek sivillere yönelik ayırım gözetmeyen askeri saldırılara karşı ilkeli bir duruş sergilemekte başarısız olmuştur. Yakın zamanda Filistin örneğinde tanık olduğumuz gibi, bazı ordular durdurulamazken ve tüm dünya bunu izlerken, halkların tamamı temel haklardan mahrum bırakılmaktadır. Daha genel olarak, "Batı ve diğerleri" damgasını taşıyan açıklamalar ve politikalar, insan hakları söyleminin evrenselliğini zayıflatmakta ve böylece -özellikle insan hakları savunuculuğuna en çok ihtiyaç duyulan durumlarda- bu tür bir söylemin sömürgecilik ve emperyalizmin bir başka maskesi olduğu yönünde kamuoyu algısına yol açmaktadır.
4. Mevcut ekonomik ve sosyal düzenin sistematik olarak ürettiği derin eşitsizlikler, küresel bir adalet ölçütü ve bilhassa sosyal adalet ölçütü

olarak insan haklarının altını oymaya devam etmektedir. Sosyal ve ekonomik haklar ana akım insan hakları söylemi içinde marjinalleştirildikçe, çalışan insanlar artık taleplerini öncelikle “evrensel haklar” diliyle dile getirmemekte, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri görmezden gelen bir insan hakları söylemini seçkin bir girişim olarak görmeye meyletmektedir. Bu bağlamda, bazı liderlerin ve partilerin “popülist” veya “proto-faşist” olarak nitelendirilen söylemsel çağrılarının, toplumlarımızdaki milyonlarca insan arasında endişe verici bir şekilde önemli bir karşılık bulduğunu belirtmek gerekir.

5. Tüm bu endişe verici koşullar, (i) çeşitli acil talepler ile bir zamanlar etkili olsa da artık dünyanın dört bir yanında en ağır biçimde dışlanmış birey ve grupların yaşadığı hak krizleriyle başa çıkamayacak kadar yavaş, şekilci, bürokratik ve etkisiz görünen bir insan hakları rejimi arasında bir kopukluk riskine işaret etmektedir; (ii) insan hakları savunucularının çalışmalarını çeşitli şekillerde sekteye uğratmakta ve uluslararası insan hakları mekanizmalarına erişmek veya seslerini uluslararası bir kitleye duyurmak isteyen yerel örgütler için ciddi bir engel teşkil etmektedir; (iii) sivil toplum ve siyasi otoriteler arasındaki diyalog alanını sınırlandırarak, insan hakları savunucularının ve toplumsal hareketlerin etkisinden büyük ölçüde yalıtılmış bir politika oluşturma süreciyle sonuçlanmaktadır; (iv) nihayetinde, hem çok taraflılık ilkesi hem de ulusal ve uluslararası düzeyde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün etkili bir şekilde korunması açısından zararlı etkileri olacak şekilde, bu evrensel standartların ve bunların uygulanmasını ve icra edilmesini destekleyen mekanizmaların önemsizleştirilmesine yol açmaktadır.

Bunlar ciddi sorunlardır ve bu türden tüm sorunlar gibi, kamusal tartışma yoluyla saptanmadıkça ve uluslararası insan hakları mekanizmaları ile bunların uygulanmasını ve yürütülmesini denetleyen kurumlar tarafından kabul edilmedikçe çözülmeden kalacaklardır.

İnsan hakları savunucularının dünyanın farklı yerlerinde benzer endişeleri dile getirdiklerine *dikkat çekerek*;

Zaman içinde kapsamlı bir insan hakları alanının yaratılmasının, geçmişte dünya çapında milyonlarca insanı güçlendiren ve bugün de güçlendirmeye devam eden çok önemli bir başarı olduğunu *yeniden teyit ederek*;

Ve yukarıdaki sorunların ele alınmasına yönelik her türlü ciddi girişimin bu başarı üzerine inşa edilmesi gerektiğinin *bilinciyle*, şu hususları dünyanın her yerindeki insan hakları savunucuları için acil bir görev olarak vurguluyoruz:

- Devletlerin uluslararası teamül hukuku, uluslararası anlaşmalar ve ulusal anayasalar kapsamındaki yükümlölüklerini yerine getirmemelerinin yol açtığı önemli sorunlar ısrarla dile getirilmeli ve ortaya koyulmalıdır;
- İnsan haklarının evrenselliğini hem kendi içinde hem de kamuoyunun gözünde zayıflattığı için, nereden gelirse gelsin, her türlü “istisnacılık” açıkça ve tavizsiz bir şekilde reddedilmelidir;
- Sosyal ve ekonomik hakların marjinalleştirilmesine karşı net bir duruş sergilenmeli ve özellikle eşi benzeri görülmemiş eşitsizliklerin toplumlarımızı tehdit ettiği günümüzde, bu hakların insan hakları söyleminin evrensel vaadi açısından vazgeçilmezliği yeniden ortaya koyulmalıdır.

Uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmaları ve mahkemeleri ile insan hakları sözleşmelerini imzalayan ve onaylayan devletler topluluğu da dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları camiasını, uluslararası insan hakları mekanizmalarının etkinliğinin sağlanmasının gerekliliğine olan acil ihtiyacı savunmaya ve tüm insan hakları rejimi için önemli bir riske – önemsizleşme ve marjinalleşme riskine- işaret ettiği için sahadaki yaygın hayal kırıklığı ile yüzleşmeye çağırıyoruz.

Bugün, 8,5 milyar insanın çoğunun şiddetli çatışmalar ve her türlü eşitsizlik nedeniyle derin yoksulluk ve yoksunluk içinde yaşadığı ve ekolojik yıkım ve iklim değişikliğinin yaşamın varlığına eşi görülmemiş bir tehdit oluşturduğu bir dönemde, insanlığın yeryüzünde sürdürülebilir bir şekilde bir arada yaşamasını sağlamak için temel bir araç olarak insan haklarının **kurucu rolünü** yeniden canlandırmanın gerekli olduğuna inanıyoruz.

İnsan hakları normlarının uygulanması ve hayata geçirilmesindeki tekil önemine rağmen “devlet gücünün” kendi başına “siyasi güç” ile özdeş olmadığını ve siyasi gücün -en azından demokratik olarak anlaşıldığında- toplumsal hareketler ve sivil toplum da dahil olmak üzere kamusal alanda gerçekleşen kanaat ve irade oluşturma süreçlerine bağlı olduğunu belirtiyoruz. Bunu akılda tutarak, insan haklarının kurucu rolünü teyit eden **somut, çok taraflı ve tabandan yukarıya yaklaşımı** savunuyoruz.

İlgili tüm insan hakları aktörlerini, toplumsal hareketleri (çevre ve iklim değişikliği hareketleri dahil) ve uluslararası kuruluşları:

- İnsan hakları söyleminin canlılığını göstermeye ve farklılıklar arasında işbirliğini somutlaştıran geniş ittifaklar yoluyla çok taraflılığa yeniden dönülmesini teşvik etmeye;
- Hem tabandaki savunucularla hem de uluslararası kuruluşlarla etkili işbirliğini geliştirmeye ve insan haklarının pratikte uygulanmasını olumlu

yönde ilerletmek amacıyla onlar arasındaki ortak çalışma ve diyalogu desteklemeye;

- İnsan hakları alanının çeşitliliğini bozan ve insan hakları mekanizmaları tarafından sağlanan güvenceler bütünü zayıflatan sömürgeci altyapılarla ve bunların devam eden miraslarıyla yüzleşmeye, hesaplaşmaya ve mücadele etmeye;
- Adalet odaklı sosyal hareketler tarafından geliştirilen yeni hak talepleri aracılığıyla insan hakları alanını genişletmeye ve insan hakları hukukunun yerel ve küresel adalet taleplerini daha somut bir şekilde yansıtmayı için uğraşmaya;
- Şirketlerin kendi etki alanları boyunca insan haklarına saygı göstermelerini teşvik eden mevzuatı ve pozitif durum tespiti uygulamalarını desteklemeye; sosyal ve ekonomik haklar da dahil olmak üzere insan haklarını ihlal ettikleri her noktada çok uluslu şirketleri sorumlu tutmaya çağırıyoruz ve kendimiz de bunların doğrultusunda hareket edeceğimizi taahhüt ediyoruz.

Bir yerdeki insan hakları ihlali, her yerde insan hakları ihlalidir!

Bu bildiri, somut ve ilkeli evrensellik, dayanışma, çeşitlilik ve hoşgörü değerlerini yeniden teyit etmektedir. Bildiri, 18-19 Mayıs 2024 tarihlerinde İstanbul'da bir araya gelen çeşitli insan hakları savunucuları tarafından onaylanmıştır. Aşağıda alfabetik olarak listelenen imzacılar, bu bildiriyi örgütsel ve/veya mesleki bağlantılarından bağımsız olarak bireysel insan hakları savunucuları olarak desteklemektedir.

21 Eylül 2025, İstanbul

İmzacılar

1. Andrés Gautier-Hirsch, Dr., *El Instituto de Terapia e Investigación sobre las secuelas de la tortura y la violencia Estatal - ITEI*
2. Beate Ekeløve-Slydal, *Siyaset Bilimci ve İnsan Hakları Savunucusu*
3. Carla Ferstman, *Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi Direktörü*
4. Coşkun Üsterci, *Türkiye İnsan Hakları Vakfı Genel Sekreteri*
5. Eren Keskin, *İnsan Hakları Derneği Eş Başkanı*
6. Ezel Buse Sönmezocak, *İnsan Hakları Avukatı*
7. Gunnar M. Ekeløve-Slydal, *İnsan Hakları Savunucusu*
8. Ioulietta Bisiouli, *European Implementation Network (EIN) Direktörü -*
9. Lutz Oette, *Hukuk Profesörü, SOAS İnsan Hakları Hukuku Merkezi Eş Direktörü*
10. Metin Bakkalcı, *Türkiye İnsan Hakları Vakfı Başkanı*

11. Mümtaz Murat Kök, *Türkiye İnsan Hakları Vakfı*
12. Nilgün Toker, *Türkiye İnsan Hakları Vakfı*
13. Olga Sadovskaya, *Crew Against Torture Başkan Vekili, insan hakları savunucusu*
14. Samah Jabr, *Danışman Psikiyatrist – Filistin*
15. Sebla Arcan, *İnsan Hakları Derneği*
16. Serdar Tekin, *Türkiye İnsan Hakları Vakfı*
17. Thamil Venthana Ananthavinayagan, *Doçent, Maynooth Üniversitesi, İrlanda’da ve Woxsen Üniversitesi*
18. Tuğçe İnce, *Türkiye İnsan Hakları Vakfı*
19. Turgut Tarhanlı, *Akademisyen*
20. Victor Madrigal Borloz, *Eleanor Roosevelt Kıdemli Misafir Araştırmacı, İnsan Hakları Programı, Harvard Hukuk Fakültesi*
21. Yasmine Louanchi, *Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH)*
22. Yüksel Genç, *Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi*